

za Obrambu Szloboschine, y Imetka nassega vojувati, y nash proti vszakomu Nepriatelu z-vszum Mochjum braniti bi morale — tusno je misliti, da Kraly nash, vu kojega Obrambu, y Ladanye izruchilisze jeszmo, koj rech szvoju, da pravicze nasse nepopteptane puztiti hoche, Rech, velim, Szvoju Kralyevszku dal je, proti vernem Szlugom, proti molechem podlosnikom szvojem nepriatelnem baratche nachinom, y nye vu Szusanztvo baratche odperto nakanil je. Ja stimam, Draga Bratja! da, akoprem pri vszakom Domorodczu vu takoveh miszlach szerdcze jakshe kuchi, vender nit jednomu zmed nash na pamet doslo nije Zzilu Szili napervo poztaviti, ali drugeh falinge z-szvojem falingami potverditi. Naj dojdu Domorodczev Sheregi, ako nyim je odicheno izte Domovine Szine z-Szilnum Rukum raztusiti, ako Nyimsze Szramotno nevidi, Zemlyu, za koju Predy nyihovi kerv szvoju preleali jeszu, napriatelnem nachinom teptati; mi niszmo nakanili Ruke nasse, koje do szad vszigdar neszkvrynenu Vernozt izkazale jeszu, z-kervum Naroda nassega oduriti, ali pak takajshe nakanili niszmo (: ako pravo Stimanya Vassa zgadyam :) k-popiszku, kojega praviczam nassem tak protivnoga nashliszmo zdobre volye priztiti, ter tak Szami Szeli nosa (noza) vu szerdcze zatirati. Tak Draga Bratja! ako Vojnichkum Rukum primorani popissemosze (popisemo se), niti oztali Europe Orszagi niti dojduchi nash narod rechi nebude mogel, da z-nassem Skodlivem privolyenyem Szami Szebe nezodvanem Nachinom zgubili jeszmo.

Mogu Jezi, y Szepi potoke za koj chasz ztaviti, y Ognya veliki kup pepela zakriti, tak more takajshe Moch veksa pravicze nasse potemniti, ali nikaj nego nasse privolenye chizto nye zagubiti more.

Po G. Petru Sermage vu Varmedyie Zagrebechke Zpravischu 3 Januar 1785.

(Na hrptu: Sermo Croaticus per Comitem Petrum Sermage sub Josephino Systemate in Congregatione Cottus., Zagrab: 3° Januar 1785. pronunciatu.)

Ove misli hrvatskog aristokrata iz doba josefinizma, izrečene su u simpatičnom domaćem ruhu. U njima se ogledaju u pravoj slici staleške predrasude njegove i njegovih srodnika, ali i patriotska bojazan u pogledu naumljenih vojničkih dislokacija, protivnih ustanovama i privilegijama zemaljskim. Grof je toplo i gotovo uvjerljivo dizao svoj glas protiv zazornih mu novotarija i bio je bez sumnje duboko uvjeren o njihovoj štetnosti. Nije se mogao oteti teškoj brizi, što je sama kruna naumila kršiti svečano potvrđena prastara prava staleža i redova kraljevine Hrvatske, koja je i on, — kao i čitava plemićska hierarhija — dašto smatrao svetim i neoborivim temeljima božje i ljudske pravde i državnog poretka. Nije konačno bez interesa, kako je umni i uglađeni aristokrata znao dovesti u sklad svoj oporbeni govor sa jasno izraženom nakanom pitomijeg pristajanja uz gotove činjenice.

Lako sebi možemo predočiti, kojim je osjećajima grof Petar Nepomuk Sermage* pratio razvitak događaja u daljnjem tečaju svoga života. Koliko su strašno morali u njegovoj duši ozvanjati naročito kobni glasovi iz francuske njegove djedovine, u danima velikoga prevrata i praskozorja ideja socijalne pravednosti i ljudske uzajamnosti.

Mirko Breyer.

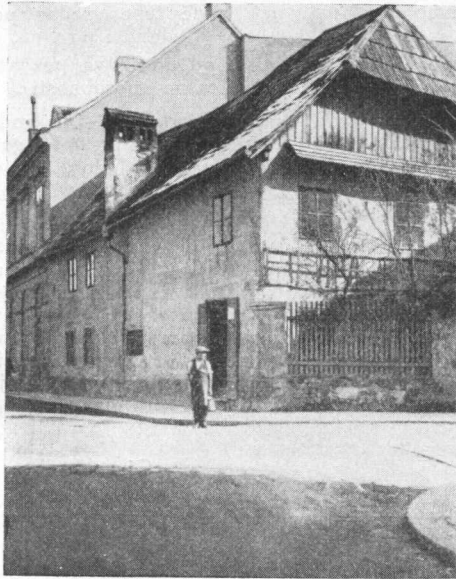
* Isp. faksimile njegove slike u 2. knjizi Cuvajeve »Građe za povijest školstva kraljevinâ Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas«, Zagreb, 1910. str. 10.

STARI DOM U GORNJOJ VAROŠI ZAGREBAČKOJ

Ima gradova u svim krajevima Evrope, koji u svom razvoju mijenjaju veoma brzo svoj spoljašnji izgled, a ima ih posvuda i takovih, koji zadržavaju velike dijelove grada kroz stoljeća gotovo nepromijenjeno, a opet se ne može kazati, da su ma i u čemu zaostali, pa stali oni kroz stoljeća na putovima najvećega prometa. Kao primjer takovoga grada može da posluži Nürnberg, koji se u nutrinji gotovo sav sačuvao, a nedaleki Rothenburg još se više konservirao, nu taj leži odavna podalje od prometnih žila. Nego nema takovih odličnih primjera samo u Njemačkoj, gdje ih imade bezbroj. Još, možda, više zapanjuju francuski Carcassone ili talijanski San Gimignano i bezbroj drugih njima sličnih gradova po

ovim latinskim zemljama. To sve imade dakako i svoju tamnu stranu. Od vremena do vremena treba, naime, gradove obnavljati, a teško se pomišlja na obnovu kad je sve to građeno za vijekove, kad su čak i obične kuće prave tvrđavske građevine, u kojima moraju nakon stoljeća stanovati sasvim druge generacije s drugim potrebama, s drugim pogledima na život i svijet.

Razmjerno se brže obnavlja obnova ljudskih naseobina, što se više primičemo Balkanu. Taj od iskona vremena nemirni, uzburkani svijet ne voli dugovjekih naselja. Tu su već 200 do 300 godina stare kuće pomalo rijetkost, pa kad se i pričinja, da je pred nama koji stariji dio kojega grada, pokazuje ispitivanje, da je to prividno, da

Zagreb, Demetrova ul. 20. Stara gostiona Matejna, građanska kuća tipa XVII. stoljeća.

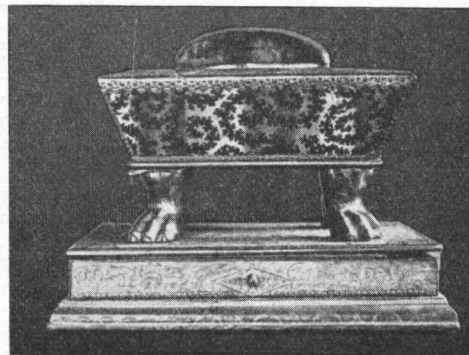
tu nema drevnih tvorevina, ma da se često upotrebljavao najtrajniji materijal.

Među ovakove brzožive gradove spada svakako i Zagreb. Mi rado i mnogo govorimo o našem starom Zagrebu, a ne marimo pitati, kakova je to starost; ne brinemo se, da li se tu i može zapravo o starosti govoriti. Ta nama je dosta, da su dva tri ljudska vijeka prošla i ostavila pojedinim dijelovima grada svoje obilježje. Teško da ćemo danas u Zagrebu naći ma i jednu kuću iz XVI. stoljeća, a o starijima neću ni da govorim. Dakako, o javnim građevinama nema tu govora. Da, rijetkost je, kad se nađe nekoliko kuća XVII. stoljeća, i tek je XVIII. stoljeće ostavilo do danas mnogo toga: cijela Duga ulica nastala je istom u tom stoljeću, ma da čini dojam daleko veće starosti. Znademo, koliko je u prvoj polovini XIX. stoljeća gradio Bartol Felbinger u Zagrebu, ali ne možemo sebi nikako zamisliti Zagreba prije njegova djelovanja. Pa ne treba ni tako daleko zaći: ma da imademo točne nacрте Zagreba od g. 1862.—1864. opet je nemoguće rekonstruirati nekoje glavne dijelove grada, koje su naši starci još vidjeli.

Među rijetke malovaroške kuće XVI. stoljeća u Zagrebu spada ona mala krčmica na uglu Pivarske i Demetrove ulice, koja je pred nekoliko godina obnovljena, nu tako, da je od njenog karakterističnog izgleda mnogo iščezlo, pa ću radije priložiti snimku prijašnjega izgleda. To je vjerovatno tipična malovaroška kuća zagrebačka XVII. stolje-

ća, građena dolje od solidnoga materijala, a u gornjem dijelu od drveta; dolje su dvije sobe s kuhinjom, gore tri sobe, a u dvorištu još je jedna građevina prislonjena, a do opravka dizala se prkos stijena prema susjednoj palači Jelačića, da oduzme pogled s prozora palače u bašču. Predamnom leži procjena te kuće, što ju je g. 1850. učinio Bartol Felbinger, graditelj susjedne Friganove kuće u Demetrovoj ulici, u doba kad je kuća imala broj 93 »in der Bräuer-gasse«, a bila svojina gospodina Martina Kovača. Felbinger ju je procijenio na 1344 for., a sa zemljištem na 2144 for.

Odavna je nestalo i Martina Kovača i njegovog nasljednika Matejne, kuća je prešla u druge ruke i izgubila ono što je slikare naše privlačilo. Tek je nedavno dospio u Muzej grada Zagreba jedan predmet iz posjeda onih ljudi, predmet koji donosi nekakvu vezu s minulim danima. Zapravo je to tek sitnica, ali ta sitnica pokazuje one dane jasnije od debelih knjiga. Jedan jastučić za igle, montiran na nekakvom sarkofagu, koji postavljen na ladicu! Malo groteskna ideja, zabluda, ali prekrasno izvedena. Sve običan materijal: ljepenke, nešto drva, raznobojni papir, pozlaćene papirne čipke na uglovima. Boje izvrsno usklađene. Vidi se, da se je vanredno pomno čuvalo. Ta nastalo je to djelo u onoj godini 1841., kad je građanski kralj Francuza učinio otmen gest i poslao princa Joinville-a, da preveze Napoleonove ostatke sa otoka sv. Jelene u dom invalida u Pariz. I to je dalo industriji onoga vremena impuls, da izradi ovaj nešto bizarni

Iglenjača u formi Napoleonovog groba iz god. 1841. U podnožju ladice sa spomenarom gdje Katicice Kovač ud. Matejna iz šezdesetih godina XIX. stoljeća. (Predmet je pohranjen u Muzeju grada Zagreba).

predmet u formi blizoj Napoleonovom grobu. Kao i danas!

I kći je gospodina Martina Kovača spremala tu sve mile uspomene u onoj ladicu,

koja služi za poslatment te čudne iglenjače. Najprije sićušni kalendarčić godine 1841. onda čestitke s cvijećem i ornamentima na tilu, pa druge čestitke u omotu s adresom: »An die Freilein Catharina Kovač«, pa nešto prosijede kose... A sve je to sprem- ljeno u spomenaru urešenom vezivom bi- serja. I u tom se spomenu zapisali mladi ljudi od 1856.—1859., nezgrapni stihovi, većinom njemački, kako je u ono doba bila moda, sve u kaligrafskim bidermajerskim pismom, tek posljednji Vjek. Pavlović piše 1862. hrvatski. A g. Juraj Franez odvažio se 24. II. 1859. čak na odulju himnu mladoj Katici, lijepo je napisao i zarubio, pa evo nešto te njegove poezije:

»Sretna momku ura tukla, ki će tebe
 zadobiti,
 Jer će on u blagu i u slasti do smerti živiti.
 Tvoj budući drug, najt' će u teb' radostnu
 pomoć

Samo Bog daj, nek bude tebe vredan po
 danu i po Noć.

Ovo Ti speva Priatelj od detinstva poznati
 Koj znade ceniti tve krasne sposobnosti«.

Katica Kovač kao gospođa Matejna vodi u onoj drevnoj kući nedaleko poznatu go- stionicu, koju moderni uredski heloti, vulgo gornjovaroški činovnici minulih dana naj- bolje poznaju.

I opet prođe čas vremena, časna starica s finim crtama lica Katica Kovač, kasnija Matejna odlazi u grob, kuća dolazi u druge ruke, gubi mnogo od starinskog izgleda, nu još stoji kao anahronizam u današnjem svijetu. Ali ljepote one kutije i njen sadržaj, još danas govore o onim danima onima, koji umiju tu ljepotu osjetiti i taj glas čuti.

Gjuro Szabo.

CRKVE NE SLIKE SA NARODNIM NOŠNJAMA

Pred kratko vrijeme razaslala je uprava Etnografskoga muzeja u Zagrebu svim žup- nim uredima i parohijalnim zvanjima savske banovine ovu okružnicu:

»Među seljačkim rukotvorinama, što ih sabiru etnografski muzeji u opće a naši na- pose, stoje na jednom od najvidnijih mje- sta narodne nošnje. Ali zadaća tih muzeja a prema tome i ovog muzeja nije samo da prikuplja još sada uobičajene nošnje u na- rodu nego da po mogućnosti prikupi posto- jeći materijal i za one nošnje, koje su već odložene ili koje su se već sasvim izgubile. Time bi se mogao prikazati razvoj i raspro- stranjenost narodne nošnje u prošlosti, što je od velike važnosti za proučavanje oblika današnjih još živućih seljačkih nošnja.

Međutim — na žalost — ima danas još veoma malo sabranih podataka o narodnim seljačkim nošnjama u prošlim vremenima. Seljaku se u prijašnja vremena naročito kod nas nije posvećivala nikakova pažnja, pa je razumljivo, da se u arhivima, kao i u umjet- ničkim djelima i ostalim kulturnim spome- nicima uz male izuzetke ne nalazi gotovo ništa o životu seljaka a napose o njegovoj nošnji.

Šta je eventualno sačuvano moglo bi se još naći u starim seoskim crkvama, gdje crkvene slike (a možda i kipovi), naročito zavjetne, često pokazuju uz glavni lik pojedinih svetaca seljake obučene u nošnje iz vremena iz kojega slika potiče, a smještene su bilo u samoj župnoj (parohijalnoj) crkvi (na oltarima ili posebno na zidovima), bilo u župnom dvoru (parohijalnom zdanju) ili

bilo gdjegod drugdje (u kapelama, poljskim kapelicama, na zavjetnim stupovima ili krsto- vima na polju i raskršćima i t. d.).

Potpisanoj upravi je čast da naslov za- molji za naredne informacije:

1. Dali u tamošnjoj crkvi ili bilo gdje u području tamošnje župe (parohije) postoje bilo kakove slike, koje prikazuju seljake u njihovoj nošnji?

2. Dali je moguće poznato u koje su vri- jeme te slike rađene?

3. Dali moguće ima takovih slika, koje bi se mogle otkupiti za zbirku ovoga muzeja?

U koliko bi Vaša crkva bila u posjed u takovih slika, molimo za dobrohotnu obavijest, kako bi naš izaslanik mogao doći da ih pregleda, fotografira ili precrta i da prikupi sve nužne podatke o njima u koliko takovi postoje. Čast nam je upozoriti Vas, da sve pošiljke, koje se tiču muzeja možete slati poštom službeno.

Mi smo sigurni, da ćete nam poći u su- sret u ovom našem kulturnom nastojanju pa ostajemo unapred Vam zahvaljujući na trudu i t. d.«.

Primjera radi donosimo ovdje reprodukciju dviju zavjetnih slika iz župne crkve sv. Jurja u mjestu (Vukštin) Šipak (općina Kra- šić, srez Jastrebarsko) odakle su još 1928. godine susretljivošću tamošnjega župnika v. g. Stj. Prezela dospjele u Etnografski muzej u Zagrebu, budući da uslijed trošnosti nisu više bile upotrebive za crkvene svrhe. Slike su rađene uljenim bojama na platnu a izvrsno ih je restaurirao 1929. poznati maj- stor restaurator prof. Ferdo Gogliu u Za-